

Josip Grbac

VJERNIK LAIK U CRKVI

Izv. prof. dr. Josip Grbac, KBF Sveučilišta u Zagrebu,
Teologija u Rijeci
UDK: 260.2 : 261.5
Pregledni rad

Neupitno je, dakle, da svi relevantniji crkveni dokumenti nalažu i potiču veći angažman laika u Crkvi, a to posebno čini i sam Sv. Otac. O tome valja progovoriti, pretpostavljajući mnoga teološka, svetopisamska, pastoralna i druga razmišljanja o tom problemu. Tako je npr. gotovo svima jasno kako se takav angažman ponajprije ostvaruje osobnim svjedočenjem kršćanskim životom svakoga pojedinca. Poznati su nam i problemi vezani uz djelovanje laika u crkvenim strukturama, kao što su biskupijska ili župna vijeća, uz pitanje komunikacije klera i laikata. Ključno pitanje postavlja se međutim u sljedećem obliku: da li je u ovom trenutku u nas moguć veći i plodonosniji angažman laika u Crkvi, na koji način, i gdje se otvaraju prostori takvog djelovanja, da li ima takvih prostora i na koji način. Valja tražiti razloge nedovoljnog angažmana laika unutar Crkve. Autor se stoga osobito bavi temama: prošireni pojam angažmana laika u Crkvi, njihovo zapostavljanje, preobrazba laičke formacije, stručnost i dosljednost laika, tj. duhovni život koji prati stručnost.

Ključne riječi: vjernik laik, angažiranost laika u Crkvi, stručnost i dosljednost, tj. laička duhovnost.

* * *

Prigodom svog trećeg posjeta Hrvatskoj, Sv. Otac Ivan Pavao II. u Osijeku 7. lipnja 2003. rekao je sljedeće: *«Dragi vjernici svjetovnjaci, muževi i žene, pozvani ste velikodušno preuzeti na sebe svoj dio odgovornosti za život crkvenih zajednica kojima pripadate. Lice župa, mjesta prihvaćanja i poslanja, ovisi također o vama. Vi ste – kao dionici Kristove svećeničke, proročke i kraljevske službe (usp. LG, 34-36), te obogaćeni darovima Duha – osposobljeni pružati svoj doprinos na području bogoštovlja i vjerske pouke te u promaknuću raznovrsnih misijskih i karitativnih djela. Ni jedan krštenik ne može*

ljenčariti! Ne obeshrabrujte se pred složenošću prilika! U molitvi tražite ishodište svake apostolske snage. Iz Evanđelja crpite svjetlost, koja će ravnati vašim koracima».

Neupitno je, dakle, da svi relevantniji crkveni dokumenti nalažu i potiču veći angažman laika u Crkvi, a to posebno čini i sam Sv. Otac. Nije upitno zašto je takav angažman potreban, jasni su teološki i pastoralni argumenti koji govore tomu u prilog, uglavnom su jasni i pojmovi «laik», «klerik», «dijalog», «Crkva kao narod Božji» itd. Ono što je problem jest «kako?» i «gdje?» ostvariti takav angažman. O tome valja progovoriti, pretpostavljajući mnoga teološka, svetopisamska, pastoralna i druga razmišljanja o tom problemu. Tako je npr. gotovo svima jasno kako se takav angažman ponajprije ostvaruje osobnim svjedočenjem kršćanskim životom svakoga pojedinca. O tome je, međutim, napisano jako puno. Poznati su nam i problemi vezani uz djelovanje laika u crkvenim strukturama, kao što su biskupijska ili župna vijeća, uz pitanje komunikacije klera i laikata.

Ključno se pitanje postavlja međutim u sljedećem obliku: je li u ovom trenutku u nas moguć veći i plodonosniji angažman laika u Crkvi, na koji način, i gdje se otvaraju prostori takvog djelovanja, ima li takvih prostora i na koji način. Jednom riječju, mislim pogotovo na naše poimanje tog angažmana, što smatramo da ulazi u sam pojam «djelovanje laika u Crkvi». Ovdje valja tražiti razloge nedovoljnog angažmana laika unutar Crkve.

Na simpoziju hrvatskih vjernika laika, održanom u Osijeku 5. i 6. listopada 2001., mnogo se govorilo o tome a izdan je i prigodni zbornik: «Mogućnosti organiziranog djelovanja vjernika laika u Hrvatskoj» (*Mogućnosti organiziranog djelovanja vjernika laika u Hrvatskoj* (ur. Đuro Hranić), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002. *Zbornik*) u kojem su skupljeni tekstovi «cvijeta» hrvatskog klera i laikata o toj temi. Potrebno je, stoga, naglasiti neke važne elemente, imajući u vidu pogotovo zaključke radnih skupina s tog simpozija. Pitanje je da li je bilo ili jest moguće barem neke od tih zaključaka sprovesti u praksu.

1. Prošireno poimanje «angažmana u Crkvi»

Prvi dio Zbornika ima suženu viziju onoga što nazivamo angažman ili djelovanje laika u Crkvi. U završnoj izjavi prve sekcije stoji: «*Pastoralna uprava, bilo župe bilo biskupije, nije potpuno kršćanska ako se ne traži aktivno sudjelovanje čitavoga naroda Božjeg*».

Posebno naglašavam preporuku koja je proizašla iz ove sekcije da biskupije daju i traže stipendije na domaćem ili inozemnom sveučilištu za nekoliko vjernika laika koji su već – ili će biti – djelatni na teološkom, socijalnom, odgojnom ili medijskom području crkvenog poslanja u svijet». (Zbornik 109-112)

Ovo posljednje naglašavam stoga što smo mi na području ovih nekoliko biskupija Riječke metropolije u tom smislu bili prilično aktivni. Desetak je laika već dobilo takve stipendije. Što je još važnije, ove su stipendije podijeljene ljudima polazeći od njihovog zalaganja na studiju, imajući u vidu potrebe za predavačima na crkvenim učilištima. Ono što je do sada nedostajalo jesu sugestije od strane Crkve na terenu, župa ili biskupije. Ako je do sada Crkva posredovala za dobivanje stipendija mahom za ljude koji su studirali teologiju, takvo zalaganje valja proširiti. Ovdje je važno kako će tom pitanju pristupiti djelatnici Crkve na terenu. Mislim da je tu važno naglasiti kako se tu ne bi trebalo raditi o nekakvom kasnijem angažmanu tih laika samo na relaciji Crkva – društvo. Ovi se laici ne školuju samo da bi preuzeli neke zadatke kojima se svećenici nemaju vremena baviti ili se smatraju nesposobnima za to. Njih školujemo za angažman u Crkvi. I kada netko završi studij novinarstva pa započne raditi u nekom javnom mediju kao kršćanin, to je angažman u Crkvi. Kada neki školovani laik završi studij umjetnosti, pa započne raditi kao stručnjak u nekom tijelu koje se time bavi, i to je angažman u Crkvi. I sva ovakva zapošljavanja trebamo i mi iz Crkve ne samo podržati nego i aktivnije «nametati». Inače se događa da školujemo laike, ali kada se vrate u domaću Crkvu, ako za njih nema mjesta u nekim biskupijskim uredima, smatramo da nemamo potrebe za njima. U suprotnom nam se događa da ulogu laika u Crkvi shvaćamo na i suviše ograničen način. Drugim riječima, koncilski govorimo o Crkvi kao Božjem narodu koja obuhvaća sve djelatnosti tog Božjeg naroda, ali ulogu laika u Crkvi svodimo na eventualni njihov

angažman unutar nekih biskupijskih ili župnih vijeća. Ne riskiramo li time svojevrsnu getoizaciju Crkve i njezinih zajednica?

Zbog toga je prioritet ovog trenutka, kako biskupima tako svima onima koji imaju prigodu prepoznati talente mladih ljudi, da se ne ustručavaju poslati ih na usavršavanje, bilo kod nas bilo u inozemstvu, i to ne samo u tipično «crkvenim» ili teološkim predmetima, nego i na područjima koji, površno gledajući, nemaju puno veze s Crkvom u uskom i tradicionalnom smislu riječi, ali su i ta područja teren djelovanja Crkve. Ako npr. pojedina biskupija smatra da je dovoljno poslati na studij novinarstva jednu osobu samo zato jer će ona kasnije voditi biskupijski list, onda je to preusko poimanje angažmana u Crkvi i tu možemo ponuditi malo. Ako, kao Crkva, smatramo da je naš zadatak doprinijeti kvalitativnom rastu medijskog prostora u Hrvatskoj, onda je nužno da u taj svijet pošaljemo određeni broj kvalitetnih ljudi. I to je angažman u Crkvi. I mediji moraju unutar njih samih imati zdravu opoziciju, koja će bdjeti nad poštivanjem barem minimalnih moralnih i etičkih kriterija kod stvaranja medijskih sadržaja.

2. Zapošljavanje laika

U završnoj izjavi druge sekcije stoji: *«Nadalje smo mišljenja da bi svaka župna zajednica (2.500-3.000 vjernika pa naviješe) trebala uposliti diplomiranoga teologa/teologinju, ili diplomiranoga vjeroučitelja/vjeroučiteljicu za rad u župi. Ukoliko se, naime, želi da se rad s odraslima personalizira i da župna zajednica postane i zajednica koja omogućuje sazrijevanje i rast u vjeri što većeg broja vjernika, onda se takvo mjesto jednostavno nameće kao nužno. Tu je također nužan razrađen pravilnik i o službi i o plaći.»* Slično se govori i o zapošljavanju laika u biskupiji (Zbornik 173-174) Naravno da to ne umanjuje važnost volonterstva koje ova sekcija preporuča, ali podvlačim samo ono što smatram da je nedovoljno ili gotovo nikako ostvareno. Volonterstva ima podosta, doduše neorganiziranoga i često nevidljivoga, ali nema profesionalizma.

Ima malo svećenika koji će dobrovoljno poduzeti tako nešto. Da bi se ovakvo nešto počelo ostvarivati potrebno je od strane biskupije razraditi jasnu regulativu tko i odakle plaća ove ljude. Ako župnik stoji pred alternativom: ili s ovim novcem popraviti krov crkve ili zaposliti laika, onda

će spontano i samo po sebi razumljivo popraviti krov. Inače će propasti crkva. Zapošljavanje laika može pričekati. I tako dugo čekamo. No, ako nema alternative, tj. ako počnemo stvarati fond u Crkvi iz kojega će se župnicima pripomagati plaćati ove ljude, onda će ovaj projekt krenuti. Kao što su postojali fondovi solidarnosti iz kojih se plaćalo socijalno osiguranje svećenika, tako nešto valja osmisliti i u ovom pitanju. Možda valja započeti sa župama koje imaju više od 5 ili 6 tisuća vjernika.

S druge strane, ovdje se ne radi samo o tome da se laik zaposli u samim strukturama Crkve jer je tamo «najsigurniji kruh». Mi moramo odlučnije krenuti u otvaranje drugih institucija koje Crkva samo osniva i prati, ali, s obzirom da su one prepoznate kao korisne i državi, pitanje financiranja biva podijeljeno. Mislim na dječje vrtiće, katoličke škole, klubove starijih osoba. Mi se moramo oprostiti od prakse da u takvim institucijama glavni teret nose časne sestre ili svećenici. A iz iskustva znamo da je takav mentalitet još uvijek jako prisutan i često prijeći da laici u tim institucijama preuzmu punu odgovornost.

Istodobno se voditelji Crkve ne mogu se odreći potrebe svojevrsne verifikacije sposobnosti samih laika. Naime, upravo mogućnost profesionalizacije laičkog angažmana nosi sa sobom mogućnost da mnogi u tom angažmanu vide siguran «svagdašnji kruh» i ništa više. Ovdje će svakako morati biti uveden institut «probnog roka» koji će biti dovoljno dug i tijekom kojega će laik morati dokazati svoju sposobnost i radinost.

3. Preobrazba formacije

Napomena treće sekcije, pogotovo stoga jer je o njoj već mnogo toga rečeno, postaje simptomatična i slikovito govori o tome kako mnogo toga rečenoga ostaje samo na riječi. Tamo se kaže: «*S obzirom na formaciju, istaknimo još dva zadatka. Prvo, složenost suvremenoga evangelizacijskog djelovanja zahtijeva konkretnije usmjerenu teološku formaciju. Stoga bi možda bilo potrebno razmišljati o mogućnostima ili potrebama za nekom vrstom dvopredmetnoga studija, ili barem određene suradnje, npr. teologije i novinarstva, teologije i psihologije, teologije i pedagogije, teologije i defektologije, teologije i socijalnoga rada itd.*» (Zbornik 243).

Tko god je pratio djelovanje crkvenih akademskih ustanova u zadnjih nekoliko godina može posvjedočiti kako je tako nešto u više navrata predlagano i priželjkivano. Očito za tako nešto nema sluha u vodećim strukturama Crkve i u akademskim krugovima.

Ovo smatram važnim stoga jer se danas otvaraju nova područja djelovanja laika u Crkvi za koja ćemo trebati stručnjake, a sredstva će za školovanje iz inozemstva prije ili kasnije presahnuti. Podsjećam samo na to kako nam se fenomen sekti i raznih pokreta danomice povećava. Pogotovo je fenomen značajan u pozadini, tamo gdje nije vidljiv, u raznim krugovima, u obiteljima, po školskim hodnicima i kafićima. Morat ćemo hitno uspostaviti svojevrsnu servisnu službu kojoj će se moći obratiti osobe s takvim problemima. U Njemačkoj su neke biskupije već pred više godina otvorile centre koje pružaju takve usluge. Sastoje se od nekoliko prostorija s potrebnom literaturom gdje radi nekoliko laika koji su za to osposobljeni. Oni daju savjete ljudima koji im se obrate, ali i prate stanje na terenu. Pred više godina iz takvog je jednog centra stigla ponuda da se u Istri tako nešto otvori, ali mi nismo bili tada za to spremni. Tko će školovati ove ljude? Moramo uspostaviti neki mješoviti studij teologije, psihologije, pedagogije i popratnih predmeta koji će stvoriti ovakav kadar. Ako nam se sutra pojavi udruga koja pod maskom humanitarnoga rada na planu odvikavanja od droga zapravo nudi okultne i upitne sadržaje parareligioznoga tipa, tko će se stručno i kompetentno s njima suočiti u Crkvi? Ovaj zadatak smatram utoliko važnim jer sve više ulazimo u tip društva koje pod svaku cijenu želi biti u tom smislu neutralno. Iluzorno je očekivati da će ono reagirati na ovakve pojave. Njemu je u suštini svejedno što netko stvara u ljudskoj duši. Ono se brine za vanjski mir. Nama je u Crkvi itekako važno tko i kako djeluje na mlade ljude i djecu, kakvim ih sadržajima hrani, kamo usmjerava. Otvaranje centara za suočavanje s raznim sektama, okultnim fenomenima, parareligioznim pokretima itd. smatram jednim od prioriteta s kojima se ima suočiti Crkva i gdje će laici ponijeti najveći dio posla. Ovo vrijedi i za mnoga druga područja djelovanja laika: mediji, odgoj, rad u socijalnim službama, predstavljanje vjere i Crkve putem informatičkih mreža, a da ne govorimo o raznim vidovima angažmana Crkve u politici, kulturi itd.

4. Potreba stručnosti laikata

Koliko god bile važne one službe koje se uglavnom navode kao prioritetne kada govorimo o angažmanu laika u Crkvi, a to su služba vjeroučitelja, oženjeni đakoni i pastoralni referenti, sve se ove tri službe ipak nekako ograničavaju na djelovanje samo unutar tradicionalnih crkvenih struktura, kao što je župa. Sve ove tri službe djeluju na poljima na kojima je donedavno djelovao i sam svećenik. Hoću reći, djelovanjem laika u tim službama uglavnom su obuhvaćeni oni ljudi koji su u nekakvoj vezi s Crkvom, sa župom. I vjeroučitelj, i oženjeni đakon i pastoralni referent po «opisu radnog mjesta» usmjereni su onima koji imaju nekakve veze s Crkvom i župom. Slično možemo ustvrditi i za sve druge oblike djelovanja laika u raznim biskupijskim ili župnim vijećima. Pa se pitam nije li to i suviše ograničen način sagledavanja mogućnosti djelovanja laika u Crkvi. Naime, jasno je da oni praktični vjernici malo - pomalo čine manjinu u gotovo svim našim župama, a to ćemo uskoro ustvrditi i za ljude koji imaju bilo kakvu vezu s Crkvom. Ateizacija i indiferentizam teško su zaustavljivi procesi i na ovim našim prostorima. Ulazimo u vrijeme kada se djelovanje Crkve mora proširiti i postati misijsko djelovanje. Biti će manje važno koliko i kakve laike imamo u raznim vijećima, koliko se laika bavi katehizacijom onih koji dolaze u crkvu i na razne pripreme tečajevne inicijacije. Važnije će biti proširiti angažman na ljude koji su izvan svega toga. A tamo ne igra jedinu ulogu vlastita pobožnost i svetost, nego itekako veliku ulogu ima stručnost i sposobnost argumentiranog izlaganja vjere kao smisla života u ovom vremenu i svijetu. Svjesni smo da svjedočenje nikada ne gubi na važnosti. Međutim, samo inzistiranje na svjedočenju može biti i «pranje ruku» od posla koji moramo obaviti. A taj se posao zove da se sa stručnjacima moraju sučeliti stručnjaci i sa strane Crkve. Ima zacijelo mnogo ljudi koji će se prikloniti vjeri i kršćanskoj etici na temelju svjedočenja životom samih kršćana. Ali vjerujem da ima mnogo i sve više onih koji će htjeti i nekakvo racionalno objašnjenje naših stavova i pogleda. Nedovoljno je da katolički laik zna kako Crkva zabranjuje ovo ili ono, kontracepciju, pobačaj ili korupciju. On mora znati obrazložiti ove zabrane. Inače mu se ne vjeruje. To je istinski angažman laika u Crkvi 21. stoljeća. Imam dojam da mi polako klizimo u svakojake oblike pučke ili

«seminarske» pobožnosti koja djeluje na emotivnom planu i tu postiže zapažene uspjehe. Ali nemojmo zaboraviti da proces globalizacije kaže kako će većina ljudi ovog milenija nastojati biti visokoobrazovana jer jedino tako mogu opstati na tržištu rada i profita. Ova masa intelektualaca tražit će od Crkve nešto više od emocionalno nabijenih masovnih okupljanja. Tražit će nešto više od propovijedi na nedjeljnim misama i od blagoslova kuća. Tražit će razumsko sučeljavanje oko načina kako osmisлити život. To je zadatak naših laika u vremenu koje je pred nama. Na Crkvi i pogotovo na njezinim akademskim ustanovama je da ih za ovaj zadatak osposobi.

5. Problem dosljednosti

Naravno da je uvijek postojala razlika između onoga što laik čini dok je član crkvenih institucija i onoga što čini kao pojedinac, nevezan ni za kakve strukture Crkve. U prvom je slučaju jasno da njegovo djelovanje i ponašanje, ukoliko nije evanđeosko, kompromitira Crkvu kao takvu i njezin ugled. No, ustalilo se mišljenje da laik, ukoliko kao pojedinac-kršćanin nešto čini, nije toliko vezan na dosljednost, jer tu odgovara samo svojoj savjesti i rješava problem putem ispovijedi. Takva podjela može vrijediti dok o angažmanu u Crkvi govorimo imajući u vidu samo djelovanje u nekim strukturama, kao što su razna vijeća. Međutim, ako imamo u vidu prošireni pojam angažmana u Crkvi, kakvoga ja zagovaram, tj. da djelovanje u bilo kakvom segmentu jednog kršćanina jest angažman u Crkvi i da bi Crkva jasno iza njega trebala stajati, tj. javno podupirati takvo djelovanje, to znači da dosljednost života jednog laika, i kada on nešto čini izvan struktura Crkve, ne bi trebala doći u pitanje. Jednostavno stoga što to više nije pitanje samo njegove savjesti i osobnog odnosa s Bogom nego i pitanje kredibiliteta Crkve kao takve. Stoga ćemo morati razmišljati o tome kako i tu dosljednost na neki način provjeravati. Eto zašto je pitanje duhovnog života laika jednako važno kao pitanje njegove stručnosti. Samo što ovaj segment u glavama mnogih nije još uvijek doživljen kao obvezatan. Tako, dok se svi slažemo kako bi trebalo laike početi zapošljavati, pretpostavljam da ćemo biti manje složni kada postavimo pitanje što s onima koji svojim životom odudaraju od evanđeoskih načela, a zaposleni su u Crkvi. Netko će reći da je to problem i kod svećenika.

Jest. Ali svećenika biskup može premjestiti i suspendirati, ali zaposlenog laika nije tako lako otpustiti. A laička država neće pristati na uvažavanje kriterija dosljednosti osobnog života nego će inzistirati na pravima radnika koja proistječu iz Zakona. Kao što do danas nisam čuo da je neki vjeroučitelj otpušten zato što nedjeljom nije bio redovit na misi. Zacijelo ne zato što bi svi bili tako revni, nego zato što je otpuštanje težak proces u koji se nitko ne želi upustiti. Ovo napominjem i stoga da i sami laici shvate određeno odugovlačenje u tom segmentu, iako mislim da čekajući idealnost nećemo stići nikamo.

Zusammenfassung

DER GLÄUBIGE LAIE IN DER KIRCHE

Es gibt keine Frage, alle relevanten Kirchendokumente werden von Laien gefunden und stammen aus dem Engagement des Laien in der Kirche und selbst der heilige Vater nutzt diese Kirchendokumente. Somit lohnt es sich darüber zu sprechen angelehnt an viele theologische, heilige Schriften, pastorale und andere Überlegungen.

So ist zum Beispiel allen klar, dass dieses Engagement zuerst jeder Einzelne in seinem privatem christlichen Leben erfüllt. Bekannt sind uns die Probleme hinsichtlich des Handelns der Laien in den kirchlichen Strukturen in dem Dioezeserat oder in dem Pfarrerrat, mit der Frage nach der Kommunikation zwischen Klerus und Laie.

Die Schlüsselfrage stellt sich hier in folgender Form: ist im Augenblick ein grösseres und nützlicheres Engagement des Laien in der Kirche möglich, gibt es solche Räume und auf welche Weise.

Es sollen Gründe für ein unzureichendes Engagement innerhalb der Kirche gefunden werden. Der Autor behandelt daher vorallem folgende Themen: das Engagements des Laien in der Kirche im weiten Sinne, seine Zurecksetzung, die Verwandlung der Laienformation, der Fachverstand des Laien und das seelische Leben welches den Fachverstand begleitet.

Schlüsselworte: Der gläubige Laie, Engagement des Laien in der Kirche, die Verwandlung der Laienformation, Fachverstand des Laien und sein seelisches Leben.